

Nasiennictwo i odmianoznawstwo

STRUKTURA ODMIANOWA NASIENICTWA ZIEMNIAKA W POLSCE W 2014 ROKU

mgr inż. Irena Stypa
IHAR-PIB, Zakład Nasiennictwa i Ochrony Ziemniaka w Boninie
e-mail: irenastypa@wp.pl

Streszczenie

Strukturę odmianową analizowano na przykładzie odmian o największym udziale w produkcji nasiennej Polski w 2014 r. w porównaniu z rokiem 2013. Odnotowano niewielki wzrost powierzchni plantacji nasiennej (o 484 ha). Zakwalifikowano połowo 5243 ha, co stanowi 1,7% udziału zmniejszonej o 60,1 tys. ha (17,8%) całkowitej powierzchni uprawy ziemniaka w Polsce. 22 czołowe odmiany o największym udziale w reprodukcji nasiennej (powyżej 1%), zajmują 63% powierzchni nasiennej. Odmiany jadalne, podobnie jak w ubiegłym roku, stanowią 50%, zwiększył się udział odmian przeznaczonych do przetwórstwa spożywczego, a spadł udział skrobiowych. Dominują na rynku nasiennym (pow. 3%): wczesna Vineta, bardzo wczesne Denar i Lord oraz średnio wczesna Tajfun. W sektorze odmian przydatnych do przetwórstwa spożywczego czołową pozycję zajmuje Innovator, o 9-proc. udziale w reprodukcji. Stwierdzono brak stabilności odmian w przedziale poniżej 1%, powodujący rozdrobnienie produkcji i obrotów oraz zwiększający koszty transakcyjne na rynku nasiennym.

Słowa kluczowe: nasiennictwo ziemniaka, udział odmian, ziemniak

W 2015 r. w krajowym rejestrze (KR) w Polsce zarejestrowanych jest 114 odmian ziemniaka, 64 krajowe i 50 zagranicznych. Oprócz przebadanych w naszych warunkach przyrodniczo-klimatycznych odmian z KR od 1 maja 2004 r. mogą być uprawiane i reprodukowane odmiany z listy Wspólnotowego Katalogu Odmian Roślin Rolniczych (CCA). Katalog ten tworzą odmiany zarejestrowane w poszczególnych krajach członkowskich UE. Odmiany znajdujące się w CCA (1581 wg danych z 2014 r.) są dopuszczone do obrotu na całym terytorium Unii i w konsekwencji w Polsce z roku na rok wzrasta ich liczba. W porównaniu z rokiem 2013 liczba odmian reprodukowanych w tej kategorii wzrosła z 86 do 114. Świadczy to o postępującej presji konkurencyjnej odmian zagranicznych, wynikającej w szczególności z dość agresywnego marketingu hodowli niemieckich i holenderskich, wpływającego na dużą rotację tych odmian i powodującego niekorzystne rozdrobnienie struktury odmianowej w naszym kraju, zwiększając koszty transakcyjne na rynku nasiennym.

Dobór odmian w poszczególnych krajach i regionach powinien być dostosowany do lokalnych preferencji rynku, gdyż jest to istotny czynnik, decydujący o efektywności produkcji ziemniaków (Chotkowski 2006). Walory i stabilność cech odmian hodowli polskiej, mającej długą tradycję i osiągnięcia, uzasadniają podjęcie starań o odzyskanie przynajmniej części utraconego na rzecz hodowli zagranicznych krajowego rynku nasiennego.

Celem opracowania jest analiza struktury odmianowej nasiennictwa ziemniaka w Polsce oraz zwrócenie uwagi na podobieństwo

odmian polskich pod względem specyficznych cech określających przydatność użytkową do odmian zagranicznych, również tych z CCA. Porównanie cech użytkowych może być pomocne przy doborze odmian w poszczególnych regionach naszego kraju i zachętą do tego, by mając do wyboru dwie odmiany o podobnych cechach, polską i zagraniczną, i znając lokalne preferencje rynku, wybrać jednak odmianę polskiej hodowli.

Materiał i metody

W analizie zastosowano metodę porównawczo-opisową oraz porównań i analogii. Strukturę odmianową analizowano na przykładzie odmian o największym udziale w produkcji nasiennej w Polsce w latach 2013 i 2014 (www.piorin.gov.pl). Jako materiał źródłowy wykorzystano zamieszczone na stronach internetowych dane Inspekcji Nasiennej dotyczące wielkości zakwalifikowanej połowo powierzchni plantacji nasiennych ziemniaka, charakterystyki odmian zawarte w listach opisowych odmian COBORU (www.coboru.pl), katalogach krajowych i zagranicznych odmian ziemniaka oraz we Wspólnotowym Katalogu Odmian Roślin Rolniczych (www.coboru.pl/polska/Rejestr/rejestr_WK.aspx).

Produkcja nasiennej w Polsce

W 2014 r. oceniono ogółem 5282 ha powierzchni nasiennej ziemniaka. Zakwalifikowano połowo 5243 ha, co stanowi 1,7% udziału zmniejszonej o 60,1 tys. ha (17,8%) całkowitej powierzchni uprawy ziemniaka w Polsce, w porównaniu z rokiem 2013. Zwiększyła się natomiast liczba odmian reprodukowanych i obecnie przekracza ona liczbę zarejestrowanych o przeszło 50% – o 24 w stosunku do 2013 r. (tab. 1).

Tabela 1

Udział odmian ziemniaka w nasiennictwie w 2014 r.

Dostawca, producent materiałów nasiennych	Liczba odmian w KR		Liczba odmian w produkcji nasiennej	Powierzchnia reprodukcji nasiennej (ha)	Struktura (%)
Hodowla	jadalne	40	35	1068,0	20,5
polska	przetwórstwo	1	1	0,7	0,0
	skrobiowe	23	20	563,6	10,5
Razem		64	56	1632,2	31,0
Hodowla	jadalne	31	18	1039,7	20,0
zagraniczna	przetwórstwo	16	11	720,2	13,5
	skrobiowe	3	3	95,1	2,0
Razem		50	32	1855,0	35,5
Hodowla zagraniczna (katalog CCA)		-	114	1756,0	33,5
Razem		114	202	5243,2	100,0

Odmiany dominujące w reprodukcji nasiennej. W Polsce 22 czołowe odmiany o najwyższym udziale w reprodukcji nasiennej (powyżej 1%) zajmują 63% powierzchni nasiennej. Na tym skoncentrowanym areale produkcji nasiennej (3289,5 ha) odmiany jadalne, podobnie jak w ubiegłym roku, stanowią 50% (tab. 2 i 6), przeznaczone do przetwórstwa spożywczego 43% (tab. 3, 5 i 6), a skrobiowe tylko 7% (tab. 3). Dominujące, o największym udziale w rynku nasiennym ziemniaka (powyżej 3%) i najważniejsze z grupy odmian jadalnych to: znana, niemiecka wczesna Vineta, a następnie 3 odmiany polskiej hodowli – bardzo wczesne Denar i Lord oraz średnio wczesna Tajfun. W przedziale tym, ale o nieco mniejszym udziale (poniżej 3%), mieszczą się 3 odmiany niemieckie: średnio wczesna Satina, wczesna Bellarosa i średnio późna Jelly. W tabeli 2 dobrą pozycję zajmują również 2 odmiany polskie – wczesna Owacja i średnio wczesna Irga, zarejestrowana w 1987 r.

Każda z tych wyróżnionych odmian oprócz bardzo dobrego smaku i wysokiej plenności ma dobrą morfologię bulw: płytke oczka i co najmniej dobrą regularność kształtu. Odmiany te reprezentują różne typy kul-

narne: Denar, Lord i Vineta AB (mięsz o zwartej konsystencji i delikatnej strukturze), Irga, Satina, Bellarosa i Jelly B (mięsz lekko mączysty, wilgotny, o dość zwartej konsystencji), Tajfun i Owacja – B-BC (mięsz lekko mączysty).

W następnej grupie odmian czołowych, przydatnych do smażenia, głównie na frytki lub chipsy, występują tylko odmiany zagraniczne. Są one akceptowane przez przemysł przetwórczy ze ściśle określoną technologią uprawy i specjalnymi parametrami co do partii surowca, ustalonymi warunkami produkcji i odmianą określoną w umowie kontraktacyjnej. Dominująca odmiana z krajowego rejestru to Innovator, o 9-proc. udziale w reprodukcji, następnie Lady Rosetta, Hermes i Saturna, z katalogu wspólnotowego, niechronione prawem autorskim, o 2-3-proc. udziale w rynku nasiennym (tab. 5). Również dużą powierzchnię zajmują VR 808 z KR, następnie Verdi, Markies i Albatros z CCA. Tabela 4 przedstawia odmiany skrobiowe o najwyższym, ale spadkowym, udziale w rynku nasiennym w bieżącym sezonie. W tym sektorze dominują odmiany polskie wyróżniające się wysokim plonem skrobi: średnio wczesne Kuba i Głada oraz późna Inwestor.

Tabela 2

**Jadalne odmiany ziemniaka z KR, dostępne na rynku w sezonie 2014/2015,
o udziale w rynku przekraczającym 0,2% (zakwalifikowane w ocenie polowej)**

Odmiana	Właściciel odmiany, przedstawiciel hodowcy	Udział w rynku (%)	Powierzchnia nasienna (ha)	Wskaźnik wzrostu powierzchni nasiennej w 2014 r. w porównaniu z 2013 (2013 = 100)
Vineta	Europlant Niemcy	9,5	501,4	104
Denar	HZ Zamarte	4,6	242,5	118
Lord	HZ Zamarte	4,0	211,2	110
Tajfun	PMHZ Strzekęcino	3,6	188,9	110
Satina	Solana Niemcy	2,2	117,1	87
Bellarosa	Europlant Niemcy	2,1	110,4	96
Jelly	Europlant Niemcy	2,0	104,8	99
Owacja	PMHZ Strzekęcino	1,6	82,1	134
Irga	PMHZ Strzekęcino	1,5	79,8	133
Riviera	Agrico Holandia	0,9	46,1	169
Carrera	HZPC Holandia	0,7	38,8	112
Michalina	HZ Zamarte	0,6	29,3	230
Impala	Agrico Holandia	0,6	29,3	121
Milek	HZ Zamarte	0,5	27,7	93
Sagitta	HZPC Holandia	0,4	23,6	130
Gwiazda	HZ Zamarte	0,4	22,8	450
Arielle	Agrico Holandia	0,4	20,2	70
Gawin	PMHZ Strzekęcino	0,35	18,6	151
Cyprian	PMHZ Strzekęcino	0,3	16,8	78
Bryza	PMHZ Strzekęcino	0,3	15,8	126
Cekin	PMHZ Strzekęcino	0,3	15,7	134

Tabela 3

**Odmiany ziemniaka z KR do przetwórstwa spożywczego,
dostępne na rynku w sezonie 2014/2015,
o udziale w rynku przekraczającym 0,2% (zakwalifikowane w ocenie polowej)**

Odmiana	Właściciel, przedstawiciel hodowcy	Udział w rynku (%)	Powierzchnia nasienna (ha)	Wskaźnik wzrostu powierzchni nasiennej w 2014 r. w porównaniu z 2013 (2013 = 100)
Innovator	HZPC	9,1	475,4	112
VR 808	KWS Holandia	1,2	63,0	153
Fresco	Agrico Holandia	0,9	48,0	120
Asterix	HZPC Holandia	0,3	14,3	74
Victoria	HZPC Holandia	0,3	14,8	134
Courlan	SASA Holandia	0,25	13,6	78

Tabela 4

Skrobiowe odmiany ziemniaka z KR, dostępne na rynku w sezonie 2014/2015, o udziale w rynku przekraczającym 0,2% (zakwalifikowane w ocenie połowej)

Odmiana	Właściciel, przedstawiciel hodowcy	Udział w rynku (%)	Powierzchnia nasienna (ha)	Wskaźnik wzrostu powierzchni nasiennej w 2014 r. w porównaniu z 2013 (2013 = 100)
Kuba	HZ Zamarte	1,7	89,2	91
Inwestor	PMHZ Strzekęcino	1,5	80,0	109
Głada	PMHZ Strzekęcino	1,1	60,5	88
Hinga	PMHZ Strzekęcino	0,9	49,8	125
Zuzanna	Eurolant Niemcy	0,9	46,1	108
Pasat	PMHZ Strzekęcino	0,9	45,2	132
Jasia	HZ Zamarte	0,8	41,5	98
Skawa	HZ Zamarte	0,7	39,3	45
Kuras	Agrico Holandia	0,7	39,3	129
Rudawa	HZ Zamarte	0,7	37,8	55
Harpun	PMHZ Strzekęcino	0,6	30,1	38
Ikar	PMHZ Strzekęcino	0,4	22,2	124
Pasja Pomorska	PMHZ Strzekęcino	0,3	16,4	46
Jubilat	PMHZ Strzekęcino	0,3	16,5	750
Gandawa	HZ Zamarte	0,25	12,2	435

Tabela 5

Odmiany ziemniaka z CCA o największym udziale w produkcji nasiennej Polski w 2014 r. – niechronione

Odmiana	Powierzchnia (ha)	Udział (%)	Przydatność użytkowa	Typ kulinarny*
Lady Rosetta	173,0	3,3	przetwórstwo – chipsy, średnio wczesna	C
Hermes	142,8	2,7	przetwórstwo – chipsy, średnio wczesna do średnio późnej	BC
Saturna	113,0	2,2	przetwórstwo – chipsy, średnio wczesna do średnio późnej	BC
Russet Burbank	28,5	0,5	przetwórstwo – frytki, średnio wczesna do średnio późnej	CD

*BC (pośredni – ogólnoużytkowy do mączystego), C (mączysty), CD (pośredni – mączysty do bardzo mączystego)

Odmiany z katalogu wspólnotowego.

W tabeli 6 wymieniono odmiany z katalogu wspólnotowego przydatne na wszystkie kierunki użytkowania (jadalne, do przetwórstwa spożywczego i skrobiowe), z podziałem na dystrybutorów (dostawców) materiałów rozmnożeniowych. W grupie jadalnych (o udziale w powierzchni reprodukcji nasiennej od <0,2 do 2,7%) zwiększyła się liczba odmian przydatnych do przetwórstwa na frytki i chipsy. W każdym z tych kierunków użytkowania

jest po 12 odmian. Trzecią grupę stanowią 2 odmiany skrobiowe. Wśród odmian jadalnych najwięcej jest średnio wczesnych (6), są też 3 bardzo wczesne i 3 wczesne. W tym przedziale przydatności użytkowej dominują odmiany w typie kulinarnym B, ogólnoużytkowym (6), ponadto są 3 odmiany w typie pośrednim AB, sałatkowym do ogólnoużytkowego, i 3 w typie pośrednim BC – od ogólnoużytkowego do lekko mączystego.

Tabela 6

Odmiany z CCA o największym udziale w produkcji nasiennej Polski w 2014 r.

Odmiana	Powierzchnia (ha)	Udział (%)	Przydatność użytkowa	Typ kulinarny*
Przedstawiciel hodowcy „Solana Polska” Sp. z o.o.				
Verdi	142,3	2,7	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	BC
Lilly	46,9	0,9	jadalna, średnio wczesna	BC
Ludmilla	32,9	0,6	przetwórstwo – frytki, wczesna	B
Natascha	28,0	0,5	jadalna, wczesna	B
Belmonda	27,0	0,5	jadalna, średnio wczesna	B
Primadonna	20,4	0,4	jadalna, wczesna	B
Red Lady	17,7	0,3	jadalna, średnio wczesna	B
Miranda	13,1	0,25	przetwórstwo – frytki, wczesna	C
Przedstawiciel hodowcy Agrico Polska Sp. z o.o.				
Markies	94,9	1,8	przetwórstwo – frytki, późna	BC
Agata	32,2	0,6	jadalna, bardzo wczesna	AB
Madeleine	27,3	0,5	jadalna, wczesna do śr. wczesnej	AB
Arsenal	22,9	0,4	przetwórstwo – frytki, późna	BC
Przedstawiciel hodowcy Europlant Handel Ziemniakami Sp. z o.o.				
Omega	56,6	1,1	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	BC
Eurostarch	14,0	0,3	skrobiowa, średnio późna do późnej	-
Nandina	12,6	0,25	jadalna, bardzo wczesna	B
Przedstawiciel hodowcy Norika Polska Sp. z o.o.				
Albatros	80,9	1,5	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	C
Gala	50,2	1,0	jadalna, wczesna	B
Pirol	15,8	0,3	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	BC
Przedstawiciel hodowcy HZPC Polska Sp. z o.o.				
Taurus	44,4	0,8	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	BC
Volumia	23,6	0,5	jadalna, bardzo wczesna	AB
Bellini	13,3	0,25	jadalna, śr. wczesna do śr. późnej	BC
Przedstawiciel hodowcy Agriana Sp. z o.o.				
Lady Claire	79,7	1,5	przetwórstwo – chipsy, wczesna	BC
Melody	41,6	0,9	jadalna, średnio wczesna	BC
Przedstawiciel hodowcy KWS Polska Sp. z o.o.				
Przedstawiciel hodowcy PHU KARO				
Dominator	24,6	0,5	skrobiowa, średnio późna	-
Przedstawiciel hodowcy Pepsico				
Shelford	21,2	0,4	przetwórstwo – chipsy, śr. wczesna	C
Smiths Comet	20,5	0,4	przetwórstwo – chipsy, wczesna	C

*typ kulinarny: AB (pośredni – sałatkowy do ogólnoużytkowego), B (ogólnoużytkowy)

Podsumowanie

1. Udział odmian polskich na krajowym rynku nasionnym ziemniaka zmniejszył się do 31%.
2. Najwyższy udział mają odmiany jadalne oraz do przetwórstwa spożywczego. Zwraca uwagę malejący udział odmian skrobiowych.
3. W sektorze odmian jadalnych na najwcześniejszy zbiór zdecydowanie dominują

- dwie odmiany polskiej hodowli Denar i Lord, dość dobrą pozycję zajmuje zarejestrowana w 2015 roku holenderska odmiana Riviera.
4. Wśród odmian wczesnych czołową pozycję zajmuje niemiecka odmiana Vineta, następnie Bellarosa i Owacja.
5. W grupie odmian na późniejszy zbiór dużą powierzchnię reprodukcji zajmuje polska odmiana Tajfun, następnie niemieckie

Satina i Jelly. Zwraca uwagę utrzymujący się udział powyżej 1% odmiany Irga.

6. W sektorze odmian przydatnych do przetwórstwa spożywczego występują wyłącznie odmiany zagraniczne. Dominująca do przerobu na frytki jest odmiana Innovator, a na chipsy – Lady Rosetta, Hermes i Saturna.

7. W sektorze odmian skrobiowych trudno mówić o liderach, ponieważ poprzez obniżenie kwot produkcji skrobi znacznie ograniczona została zdolność produkcyjna odmian.

8. Najważniejszy wniosek odnośnie do struktury produkcji nasiennej w przedziale poniżej 1% udziału to stwierdzenie braku stabilności. Wzrastająca liczba zagranicznych odmian ziemniaka, często nie zbadanych w naszych warunkach przyrodniczo-klimatycznych i niedostosowanych do lokalnych preferencji rynku, powoduje rozdrobnienie produkcji i obrotów, zwiększając kosz-

ty transakcyjne na rynku nasiennym. W grupie tej przeważają odmiany jadalne przeznaczone do bezpośredniej konsumpcji, o cechach podobnych do cech odmian polskich, wzrasta też udział odmian przydatnych do przetwórstwa spożywczego.

Literatura

1. **Chotkowski J., Stypa I. 2006.** Dobór jadalnych i skrobiowych odmian ziemniaka do uprawy. [W:] Produkcja ziemniaków. Pr. zbior. pod red. J. Chotkowskiego. Wyd. Wieś Jutra Warszawa: 16-37;
2. **Stypa I., Chotkowski J. 2012.** Kryteria doboru odmian ziemniaka do produkcji i użytkowania. [W:] Produkcja i rynek ziemniaka. Red. nauk. J. Chotkowski. Wyd. Wieś Jutra Warszawa: 89-100;
3. www.piorin.gov.pl, www.coboru.pl, www.coboru.pl/polska/Rejestr/rejestrWK.aspx;
4. **Żalejko K. 2014.** Bank informacji o sprzedaży sadzeniaków jesień 2014 / wiosna 2015. – Ziemn. Pol. 4: 53-60